

S. HÁMORI ANTÓNIA

MUTATVÁNY A NYELVTÖRTÉNETI ADATTÁR PRÓBAGYÚJTÉSÉBŐL

Köztudomású, hogy nyelvemlékeink monografikus feldolgozására igen nagy szüksége van a magyar nyelvtudománynak. Azonban addig is, amíg ezt a hatalmas feladatot meg tudjuk valósítani, szükségünk volna legalább egy a d a t t á r r a, amely összegyűjtené a nyelvtörténet régebbi korszakainak: az ó- és középmagyar kornak számunkra annyira tanulságos nyelvi eszközeit. A Nyelvtörténeti Szótár bő tárházát nyújtja ugyan régi nyelvünk szókészletének — de példáiból grammatikai kérdésekre nézve nemigen nyernünk felvilágosítást, noha érdeklődésünk szükségszerűen nem korlátozódhat csupán a szókinés vizsgálatára. Régóta hangoztatott s jogos óhajtasoknak igyekezett tehát eleget tenni az MTA Nyelvtudományi Intézetének munkaközössége, amikor 1949-ben elhatározta, hogy egy olyan nyelvtörténeti adattárat létesít, amelynek célja éppen a régi magyar nyelv grammatikai eszközeinek összegyűjtése volna.

A tervezett Nyelvtörténeti Adattár¹ jellegének, gyűjtési elveinek végleges tisztázását hosszú viták előzték meg. E vitákból az a nézet került ki győztesen, amely szerint a NyA.-nak merőben szintaktikai természetűnek kell lennie, azaz csak azokat a nyelvi eszközöket kell gyűjtenie, amelyek a nyelvben szószerkezetek, illetőleg mondatok alkotására szolgálnak. A gyűjtési tervezetet az Adattár vezetője, LAZICZIUS GYULA készítette el, majd átdolgozta, figyelembe véve mindazokat az észrevételeket, amelyeket az MTA I. osztálya által az e célra kiküldött bizottság tagjai és a felkért gyűjtők a tervezettel kapcsolatban tettek.

A NyA. gyűjtési munkálatai 1952 októberében indultak meg a Nyelvtudományi Intézetben. A gyűjtést 1953 júniusáig IMRE SAMU, 1953 júniusától HÁMORI ANTÓNIA irányította. A gyűjtést külső munkatársak végezték: LENGYEL LAJOS, SZABADI BÉLA, HARTAY ERZSÉBET, FLUDOROVITS JOLÁN (1955 januárjában bekövetkezett halála után az ő munkáját is HARTAY vette át) és P. HIDVÉGI ANDREA. — Elsőnek a Bécsi K.-et dolgoztuk fel.

* A mutatóvány 1956 elején készült. A Nyelvtörténeti Adattárnak a LAZICZIUS GYULA vezetése alatti állapotát tükrözi.

¹ A továbbiakban: NyA.

A gyűjtőmunka (a MÉSZÖLY-féle Új Nyelvelméltár alapján) sokszorosított cédulákkal, decimálrendszerrel történt. Gyűjtőink minden egyes eléjük kerülő adatot figyelembe vettek. A kódex 1—25. lapjáról próbagyűjtést végeztünk, majd az így szerzett tapasztalatok alapján némileg kiegészítettük, módosítottuk a gyűjtési tervezetet. A további munka a kiegészített tervezet alapján folyt. A gyűjtés 1955 decemberében fejeződött be. A BécsiK.-ból kb. 110 000 adatot nyertünk. Az anyag jelenleg már rendezett állapotban van. — Bár még csak ezt az egy kódexet sikerült feldolgoznunk, anyagunk így is értékes segítséget nyújthat (s már több ízben nyújtott is) a kutatóknak, akár történeti-leíró részlettanulmányok készítésében, akár egy-egy nyelvi jelenség történetének vizsgálatában.

Mielőtt azonban tovább folytatnánk gyűjtésünket, szükségesnek látszik, hogy felülvizsgáljuk eddigi munkánk eredményeit. Ugyanis már a gyűjtés megindulásakor is, meg a későbbi munka során is több kérdés merült fel a gyűjtési tervezettel, a gyűjtés elveivel, szempontjaival kapcsolatban; ezekre a kérdésekre csak a kódex adatainak tanúsága alapján felelhetünk. (Eddigi gyűjtésünk tehát — bár véglegesnek szántuk — a tervezett egészhez viszonyítva bizonyos fokig próbagyűjtés-jellegűvé vált.) — A felmerült kérdések a következők voltak: Valóban helyesek-e a gyűjtés elvei és szempontjai, vagy szükség van-e esetleges további módosításukra? Kiterjed-e a gyűjtés mindazon területekre, amelyekre — céljának megfelelően — ki kell terjednie, vagy ellenkezőleg: nincs-e olyan területe, amely később feleslegesnek bizonyulna? Fel kell-e jegyeznünk a további munka folyamán is egy-egy gyűjtendő típusra minden egyes adatot, vagy esetleg lehetséges volna-e a példáknak bizonyos arányos csökkentése? Mennyi idő alatt készülhet el — az eddigi munkautem megtartásával — az eredetileg tervezett teljes adattár? stb. stb.

Hogy a NyA. értékéről, használhatóságáról, jövőjéről széles körű s eredményt hozó vita indulhasson meg, ahhoz természetesen ki kellene adnunk az egész összegyűjtött anyagot. Hasznos lenne ez azért is, mert anyagunk a szélesebb szakkörök számára csakis így válnék hozzáférhetővé. A kiadás tervének azonban még több megfontolásra érdemes körülmény ellene mond. Ezért ésszerűbbnek látszik, ha egyelőre csupán arra szorítkozunk, hogy részletesen ismertessük a gyűjtés célját, elveit, szempontjait, a gyűjtési tervezetet, s magából az adatanyagból csak egy-egy kisebb részletet mutassunk be.

Mint hogy a gyűjtés elvi alapjait a gyűjtés vezetője fektette le, ezek ismertetése is őt illeti meg. Itt a gyűjtési tervezetről, a gyűjtés szempontjairól számolunk be, s felvetjük azokat a problémákat is, amelyek a gyűjtésben nehézségeket okoztak, illetve amelyek miatt a gyűjtés eredményes volta esetleg bizonyos fokig kétségbe vonható. Egyben közöljük is az anyag egy kisebb részletét.

I. Minthogy a NyA. szintaktikai jellegű, célja csupán a szintaktikai természetű nyelvi eszközök gyűjtése. Ennek megfelelően felöleli a ragozást, a formszókat, az egyeztetést, a vonzatokat és a szórendet. Kiterjed ezenkívül a szótövek (természetesen, nem mint szintaktikai eszközök, hanem mint a szintagmaalkotásban nélkülözhetetlen alapelemek) gyűjtésére is, noha a szótövek szintaktikai funkciója éppen nem világos, s a ragozáshoz is csak úgy kapcsolódik, mint a gyűjtésből kirekesztett szóképzéshez és jelezéshez. A képzők és jelek gyűjtését ugyanis — minthogy ezek nem szintaktikai eszközök — a NyA. nem tekinti feladatának. A gyűjtési tervzet megvitatásakor ugyan többen hangoztatták, hogy az adattár értékesebb lenne, a kutatásokhoz több segítséget nyújtana, ha — megváltoztatva eredeti jellegét — kiterjeszkednék a képzők és jelek gyűjtésére is; — ez a vélemény azonban nem talált meghallgatásra. — Később — az adattári gyűjtéssel párhuzamosan, de tőle függetlenül, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar nyelvészeti tanszékén — megindult a képzők gyűjtése is, de rövidesen abba is maradt. Jelenleg sem a szóképzésre, sem a jelezésre nem folyik semmiféle gyűjtés.

II. A NyA. gyűjtési tervzetének összeállításában, valamint az anyaggyűjtésben a következő szempontok voltak irányadók:

I. A tövek (névszótövek és igetövek) gyűjtése a szokásos alaktani csoportosításnak megfelelően történt.

A gyűjtési tervzethez mellékelt utasítás előírása szerint fő szempontjából csakis a gyökérszókat s az elhomályosult képzéseket kellett figyelembe vennünk. Tehát a töveknek képzők előtti viselkedését nem vizsgáltuk, s nem gyűjtöttük a képzett szavakat — mint relatív töveket — sem. Kimaradtak ezért gyűjtésünkől az igenevek is. (Kivételt csupán a *v* tövű igék igeneveivel tettünk: ezeknek az igéknek minden igenevét gyűjtöttük.

A névszók közül — ugyancsak a gyűjtési utasítás értelmében — csak a főneveket kellett gyűjtenünk, a többi névszót (melléknevet, számnevet), továbbá a határozószót csak akkor, amikor főnévi értelemben szerepelt. A névmásokat egyáltalán nem gyűjtöttük fő szempontjából. Ezért tehát bizonyos mellékneveket (számneveket) felvettünk a gyűjtésbe — mások viszont kimaradtak belőle. S hasonlóképpen: ugyanaz a melléknév (számnév) is egyszer belekerült az adattárba, másszor nem — aszerint, hogy főnévi vagy melléknévi (számnévi) szerepet töltött-e be. (A főneveket viszont mindig gyűjtöttük, akkor is, ha jelzőként szerepeltek, tehát melléknévi értelmük volt!) Ez a módszer oda vezetett, hogy a névszótöveknek egy elég tekintélyes s éppen nem elhanyagolható csoportja kimaradt gyűjtésünkől.

A gyűjtésre kiválasztott szók csoportosítása csak a fő (az abszolút fő) szempontjából történt: nem különböztettük meg tehát a ragos és ragtalan alakokat. A főnévként használt személyragos határozószók esetében pedig

a szó tövének a személyraggal ellátott alakot tekintettük (pl.: *közeled* 'rokonod'; *közeledet* 'rokonodat'). — Itt problémák csak a különírt összetételek esetében merültek fel. Ezek ugyanis — a gyűjtési utasítás szerint — összetett szavakként kezelendők. Az ellenőrzés során azonban kiderült, hogy nem minden esetben lehet eldönteni, vajon a kódex egy-egy különírt szókapcsolata, amelyet mai nyelvérzékünkkel már összetételnek tartunk, a XV. sz.-ban is összetételnek számított-e (s csak a kódex helyesírása nem jelöli) — vagy pedig még csak szókapcsolattal van-e dolgunk —, akkor pedig hibázunk, ha összetett szónak tekintjük. A szóösszetételek kérdése mai nyelvünkre vonatkozóan is bonyolult; még sokkal inkább áll ez a kódexek korára, amelyre nézve még a helyesírásra sem támaszkodhatunk kellő biztonsággal. Mielőtt tehát egy másik kódex gyűjtését megkezdenénk, valamilyen tisztázni kellene ezt a kérdést, hogy biztosabb támpontot adhasunk munkatársainknak.

2. A ragozás területén a gyűjtés kiterjed mind az ige-, mind a névragozásra. Az ige ragozáson belül a gyűjtési tervezet különválasztja az alanyi és tárgyas ragozású, az egyes és többes számú, az 1., 2. és 3. személyű igealakokat. Más szempontból a gyűjtőnek nem kell megkülönböztetnie adatait: sem személyragok szerint, sem igemódok, igeidők szerint. A tervezet előírja a személyragozott igenevek gyűjtését is. Minthogy azonban ez a munka csakis a személyragozott alakokra terjeszkedett ki, a személyrag nélküliekre nem, anyagunk nem ad felvilágosítást arra nézve, hogy milyen mondattani helyzetekben használták a BécsiK.-ben a személyragos, mikor a személyrag nélküli igeneveket; azt sem tudjuk meg, milyen a kódexben a személyragos és személyrag nélküli igenevek aránya, mutat-e ezen a ponton eltérést — s ha igen, milyen — a három kódexmásoló nyelve stb.

A névragozás vizsgálata felöleli a tulajdonképpeni névragozást, a birtokos személyragozást, a személyes névmások ragozását, valamint a határozószók személyragozását. Itt is — mint az igeragozásnál is — a gyűjtés különválasztja az egyes és a többes számú alakokat. S minthogy minden gyűjtendő típusra az összes elénk kerülő adatot figyelembe vesszük, azok a szavak, amelyek tárgy- vagy határozóraggal is meg birtokos személyraggal is el vannak látva (pl. *házamat, templomukban*), mindkét ragozási csoportba belekerülnek.

A tulajdonképpeni névragozás vizsgálatakor a főnevet valamennyi alakjában (a *Ø* ragos alakjában is) gyűjteni kellett, a többi névszót csak ragos alakjában. Nem szerepel azonban a gyűjtési tervezetben a ragok között a melléknévhez és számnévhez járuló *-n*, *-l*, *-t*, *-ul*, *-ül*, *-lag*, *-leg*, valamint a számnévhez járuló *-szor*, *-szer*, *-ször* toldalék. A hagyományos nyelvtani irodalom ezeket a ragok között tárgyalja, s emiatt a gyűjtési tervezet vitájában — sőt később, a munka megindulása után is — többen is felszólaltak

a tervezetbe való beiktatásuk érdekében. Minthogy azonban a gyűjtés vezetője e formansokat képzőknek tartja, s elvi állásfoglalásából a gyakorlati szempontnak sem engedett, ezekre mégsem történt gyűjtés. Persze, ezzel a kérdést még nem tekinthetjük lezártnak. Egészen addig, amíg e toldalékok hovatarozását nem sikerül megnyugtató módon eldönteni, továbbra is a hagyományos nyelvtani irodalom megállapításait kellene rájuk nézve érvényesnek tartanunk, s gyűjtenünk kellene őket, mert ha így járunk el, akár milyen irányban dől is el a kérdés, munkánk nem lesz hiányos. Talán éppen a régi nyelvi adatok segíthetnek majd hozzá, hogy a kérdést véglegesen megoldhassuk.

A névragokat a gyűjtési tervezet csak forma szerint különbözteti meg, a mondatban betöltött funkciójuk szerint nem, tehát a szintaktikai szempont ezen a téren eléggé szűkkörű. Pl. gyűjtéskor valamennyi *-ban*, *-ben* ragos névszó egy kategóriába került, tekintet nélkül arra, hogy hely-, idő-, ok-, körülmény- vagy állapotjelző szerepében fordul-e elő. A gyűjtés szempontjából kétségtelenül ez a formális megoldás a legkönnyebben járható út; ez esetben azonban a ragok funkciójának megállapítása és az egész „ömlesztett” anyag elrendezése a szerkesztőre vagy a feldolgozóra hárul. — Ezzel szemben a *birtokos személyragozásban* — eltérve az általában uralkodó formális szempontoktól — a gyűjtésben funkcionális szempontok is érvényre jutnak: pl. a *kezít*-típusú alakok, amelyekben az *-i* toldalék archaikus *-é* személyrag és a többes számra utaló *-i* jel egyaránt lehet, a mondatbeli összefüggésnek megfelelően a gyűjtő megítélése alapján kerülnek az „egy birtok”, ill. a „több birtok” kategóriájába. Hasonló az eljárás az *-ok* (*'-uk'* és *'-aik'*) és *-ek* (*'-ük'* és *'-eik'*) rag esetében.

A személyes névmások ragozás szempontjából való gyűjtése személyek szerint, ill. ezen a csoportosításon belül a névragok szerint történik. (A birtokos jelző szerepű személyes névmást azonban a birtokos névmások közé soroltuk!) — A birtokos névmások személyek szerint, a névutók (ill. határozószók) személyrag szerint csoportosítva kerülnek az adatok közé.

3. A *formaszók* kategóriájában a gyűjtési tervezet megkülönbözteti a *névelőket*, a *névutókat* és a *kötőszókat*.

A *névelők* csoportjában a gyűjtési tervezet csakis a *kitett* névelők gyűjtését engedi meg; ezért a névelő hiányát a gyűjtés nem vette tekintetbe. Ilyenformán anyagunk a névelőnek csak puszta meglétéről ad számot. Ez persze tévedésekhez vezethet a gyűjtött anyag felhasználásakor. Az ilyen módon végzett gyűjtésből nem állapítható meg pl., hogy mi lehetett a névelő kialakulásának útja, s hogyan áll egymással szemben a névelő használata tekintetében a három kódexmásoló nyelve stb.

A *névutókat* illetően a gyűjtési tervezet nem kívánja meg az adatoknak funkciók szerinti, hanem csak a betűrend szerinti megkülönböztetését.

A kötőszók gyűjtésekor külön csoportba kerülnek a mellé- és az alárendelő kötőszók (ill. ezen a csoportosításon belül az egyes mondattípusok kötőszavai). A kötőszó nélküli mondatok azonban — ugyanolyan meggon-
dolás alapján, mint a névelő nélküli alakulatok — kimaradnak a gyűjtésből.

4. Az *egyeztetés* vizsgálata az alany—állítmány számbeli (illetve a több alanyú mondatok esetében szám- és személybeli) egyeztetésére terjed ki. A vonatkozó névmási kötőszók, valamint a határozó—állítmány egyeztetése nem szerepel a gyűjtési tervezetben.

A gyűjtési utasítás előírása szerint az alany és az állítmány egyeztetése szempontjából a mellékmondatok önálló mondatokként foghatók fel. Azokban az összetett mondatokban, amelyekben az alany csak egyszer fordul elő, a mellékmondatok állítmánya ehhez a — rendszerint főmondati — alanyhoz viszonyítandó. Azokban a mondatokban pedig, amelyek alanya ki nem tett személyes névmás, illetőleg amelyekben csak az állítmány személyragja mutat az alanyra, az állítmány az odaértett alannyal tekintendő egyeztetnek.

A gyűjtés különválasztja az egy alanyú és több alanyú mondatokat, ezen a megkülönböztetésen belül pedig az igei, a névszói és az igei—névszói állítmányú mondatokat. A több alanyú mondatokban az adatok csoportosítása az alanyok személye szerint is megtörténik. Az egyes kategóriákon belül külön alcsoportokba jutnak az egyeztetett és a nem egyeztetett állítmányú mondatok.

A jelzett szó — jelző egyeztetésének vizsgálata csupán a jelző helye, illetőleg — a számnévi jelzők esetében — a jelzett szó egyes vagy többes száma szempontjából történik. (A mutatónévmási jelzők esetében a jelző száma szempontjából is.) Eszerint tehát a jelzett szó mögött álló jelzők — akár ragtalanok, akár a jelzett szóval egyező ragot kaptak — mind egy kategóriába kerülnek. Nem veszi tekintetbe a gyűjtési tervezet azt sem, vajon egyes vagy többes számú-e a jelzett szó, ha több értelmező-szerű jelzője van (pl. a *kő* és a *ló főnév* — illetőleg *főnevek*), illetőleg az értelmező, ha több értelmezett szó tartozik hozzá (*a Tigris és az Eufrates, a nagy folyó — illetőleg folyók*).

5. A *vonzatok* szempontjából történő gyűjtés magába foglalja mind a *ragos*, mind a *névutós vonzatokat*. Az igenévi vonzatok az eredeti gyűjtési tervezetben nem szerepeltek, ezért ezek gyűjtése jóval később kezdődött el, mint a többi vonzaté. A további munka számára már készült tervezet az igenévi vonzatok gyűjtésére, — de nem volna felesleges pótlólag gyűjtést végeznünk a BécsiK.-ből is.

A gyűjtési tervezet nem különíti el az állandó határozókat — a tulajdonképpeni vonzatokat — az alkalmi határozóktól. Minthogy mai nyelv-érzékünkkel egy-egy határozó esetében valóban nehezen vagy egyáltalán nem tudnánk eldönteni, hogy a régi nyelvre vonatkoztatva alkalmi hatá-

rozónak vagy vonzatnak tekinthető-e, gyűjtőnk valamennyi határozóragos, ill. névutós alakot feldolgozta.

6. A gyűjtési tervezet *szórendi* szakasza az állító és tagadó szórend különféle típusait részletezi. E fő kategóriákon belül különválasztja az állító és kérdő, illetőleg az összefoglaló és kirekesztő szórendű mondatokat. (A tiltást kifejező mondatok számára nincs külön kategória a tervezetben, azzal a megokolással, hogy ezek szórendje nem tér el a tagadó mondatokétól.) A további csoportosítás aszerint történik, melyik mondatrész van a mondatban kiemelve, azaz: melyik mondatrész áll a főszólam élén, illetőleg (ha nem az állítmány a kiemelt) az állítmány előtt. Ez a szempont azonban néha formális kategorizáláshoz vezetett. Megnehezítette a gyűjtést az is, hogy a szöveggel egykorú hangsúlyviszonyokat nem ismerve, pusztán a látható nyelvre, a nyomtatott szövegre vagyunk utalva. Emiatt némelykor előfordult az is, hogy ugyanaz a mondat egyszerre több kategóriába is beillett.

A nem kiemelt mondatrészeknek a kiemelthez, illetőleg egymáshoz való szórendi viszonyait a gyűjtési tervezet nem veszi figyelembe.

*

III. A gyűjtési tervezet felvázolása azonban — ha még oly részletes is, és ha feltárja is a legégetőbbnek látszó problémákat — nem sokat árulhat el a NyA. eredményeiről, s hiányosságaira vonatkozóan is főként csak aggályainknak tudunk helyt adni. Ékesebben beszélnek majd az alább bemutatott adatok.

A gyűjtés hat részterülete közül közlésre több szempontból (közölhetőség, hasznosság stb.) a r a g o z á s területe (illetőleg annak egy kisebb része) mutatkozott a legalkalmasabbnak. A névragozás adatai azonban — éppen a gyűjtés teljesen formális jellege miatt — először csak a hibákat, a problémákat tárnák fel, s hosszas és fáradságos kritikai feldolgozó munka nélkül kevésbé hasznosíthatók. Ésszerűbbnek tűnt tehát, hogy első közlésiünkhöz egy olyan anyagrészt válasszunk, amelyen jól le lehet mérni a gyűjtés értékét is, hiányosságait is, s ha szükséges is bemutatásához bizonyos feldolgozó munka, az ne kívánjon a gyűjtés eredeti szempontjaitól oly nagymértékű eltávolodást, mint a névragozásé volna. Választásunk ezért az *igegragozásra*, mégpedig a — több problémát felvető — a l a n y i r a g o z á s r a esett; ott is az egyes számú 1. és 2. személyű igealakok csoportjára.

Az anyag feldolgozásában és közlésében a következő szempontok szerint jártunk el:

Az adatokat *személyragok* szerint csoportosítottuk. Ezen a csoportosításon belül *igemódok*, ill. *igeidők* szerint végeztük a rendezést. A jelen idejű igealakok között — részint a szöveggörnyezet, részint

a latin eredeti alapján — megkülönböztettük (és a megfelelő latin adat közlésével jelöljük is) a valóban jelen időt jelentő, valamint a jövő (illetőleg múlt) időt jelentő igéket, — továbbá azokat is, amelyeknek jelen vagy jövő funkcióját nem lehetett megállapítani. Néha azért kétes az igealak funkciója, mert latin (jelen idejű) melléknévi igenév fordítása, néha pedig azért, mert latin megfelelője is — a harmadik coniugatióba tartozván — egyformán jelölhet jelen meg jövő időt is.¹

A múlt időt jelölő igealakok csoportosítási rendje a történeti nyelvtanokban szokásos rend: elbeszélő múlt — múlt idő — összetett múlt I. (folyamatos múlt) — összetett múlt II. (befejezett múlt). — A gyűjtésnek ez a területe bizonyos nehézségeket okoz. Egyes igealakok esetében ugyanis nem dönthető el teljes bizonyossággal, hogy alanyi vagy tárgyias ragozású alakokkal van-e dolgunk. A latin szöveg természetszerűleg nem igazíthat útba, s gyakran a szövegkörnyezet sem ad megfelelő támaszt. A múlt idejű, első személyű igealakok egy részénél merült fel ez a probléma, — az *m* személyrag ugyanis egyformán jellemző mind az alanyi, mind a tárgyias ragozásra. Általában mégis sikerült megállapítanunk a szövegkörnyezet segítségével az igealakok alanyi vagy tárgyias jellegét, — csak a bizonyítással voltunk kénytelenek adósok maradni: a szövegkörnyezet közlése ugyanis túlságosan megnövelte volna a közlemény terjedelmét. (Persze, a probléma nem csupán az I. személyű igealakokra jellemző. Jóval gyakrabban jelentkezik a 3. személyű alakoknál, az elbeszélő módban.)

A jövő idejű igealakok közül az *-nd* jellel ellátottakra vannak adataink. A *fog* igével szerkesztett jövő időre egyetlen adatot sem találtunk a kódexben.

Az igeidők csoportjain belül az igék tőtípusok szerint oszlanak további alkategóriákra. Egy csoportba kerültek a változatlan tövű és a tőhangzójukat időtartam szempontjából változtatató tövű igék. A kétféle tőtípus megkülönböztetése itt nem volt lehetséges, mert egy-egy ige úgysem fordul elő valamennyi alakjában (tehát a tőváltakozás nem állapítható meg). De ha előfordulna is, akkor sem igazítana útba, mert a kódex helyesírása nem jelöli a hangzók időtartamát. — A hangzótoldó és hangzóvesztő igék — úgyszintén a *v*-tövéek is — viszont külön csoportba kerültek. Mivel figyelmünk

¹ Talán helyes lett volna az igealakok funkció szerinti megkülönböztetése a múlt idejű, valamint a feltételes és felszólító módú igealakok esetében is. A múlt idejű igealakoknál azonban ez roppant bizonytalan talajon ingó, könnyen tévedésre vezető s (mivel a fordítók egy bizonyos latin múlt időt általában mindig egy bizonyos múlt idővel jelöltek) talán fölösleges munka is lett volna. A feltételes és felszólító módú igék esetében főként a közlés okozott volna nehézséget. A szövegkörnyezet bemutatása ugyanis akadályokba ütközött volna, anélkül pedig nemigen lett volna meg adatainknak a kellő hitelük. S habár a kódex nyelve rendszerint szolgáian követi a latinos módhasználatot, mégis kényes s nem is egészen idetartozó feladat volna eldönteni, vajon egyes esetekben latinos módhasználattal vagy a XV. század magyar nyelvének egyik, a maitól eltérő sajátosságával állunk-e szemben.

az igetőnek csak a személyrag előtti viselkedésére irányult, az igéket csak a relatív fő szempontjából soroltuk be egyik vagy másik csoportba. Illetőleg, pontosabban : csak a *képzett* igék esetében vettük a relatív fővet irányadóul ; a módjellel és időjellel ellátott igealakok esetében nem. Ezekben az esetekben azonban az igetőnek a módjel (ill. időjel) előtti viselkedését is vizsgálnunk kellett.

Az igealakok további kategorizálása a pusztán technikai jellegű rendezésen kívül (mint : szoros betűrend, igekötő nélküli és igekötős változatok az igekötők betűrendjében) nem látszott szükségesnek. Ezért nem kerültek külön-külön csoportba az ikes és az iktelen igék. Az ikes és az iktelen személyragok használata úgysem mindig következetes, s nincs minden ikesnek vélhető ígére teljes paradigmánk. — Nem választottuk külön az igéket — a cselekvőhöz való viszonyuk szerint — cselekvő, visszaható és szenvedő, ill. műveltető típusokra sem. A személyragok szempontjából ugyanis egészen közömbös, hogy igéjük melyik típusba tartozik : képző nélküli alapszó-e vagy képzett alak. Egy-egy ige képzős változata ezért mindig a képző nélküli alak mögé került.

Az adatokat szövegekörnyezet nélkül mutatjuk be ; az egyes adatok után álló helymegjelölő lapszámok az Új Nyelvemléktár lapszámai. A megfelelő latin adatokat csak azokban az esetekben tüntetjük fel, amikor erre az ige jelentésének pontos megállapításához (ill. bizonyításához) szükség van (pl. a jelen alakú igealakoknál a jelen, jövő és múlt, ill. a meg nem állapítható funkció jelölésére, a feltételes módú, első személyű alakok megkülönböztetésére — ti. ezek helyesírásunkban megegyeznek a többes számú, 3. személyű alakokkal (*mennek*: 'irem' ill. 'eunt') ; az ugyanolyan hangalakú, különböző jelentésű szók különválasztására stb. Igaz, néhány esetben a megfelelő latin adat nem pontos mása a magyar szövegnek : más módban áll, mint a magyar ige (pl. egy mellékmondat állítmánya, amit a fordító önállóan, magyarosan fordított le) — vagy más személyben (a magyar szöveg félreértés lehet vagy magyaros nyelvhasználat) stb. Ilyenkor az eltéréseket jelöljük.

A teljesen — helyesírási szempontból is — egyforma adatokat összevonjuk. Általában a jelölésekben a kódex helyesírását követjük, s csak nyomdatechnikai okokból jelöljük a *z*-eket *r*-rel. Sajnos, a helyesírás bizonytalansága több helyütt is okoz problémát. A *menñel*, *meñ el* 'vade' szót pl. *menj el* és *menjél* értelemben is felfoghatjuk. Mégis, mivel *menñel* alakban is előfordul az ige, arra következtethetünk, hogy talán mégis '*menjél*' lehet a jelentése ; ezért kérdőjellel megjelölve az *-l* személyragos alakok közé soroljuk.

Az ikes igék — mint említettük — több oknál fogva nem kerültek külön csoportba. Mégis, hogy felhívjuk a figyelmet az ikes és iktelen személyragok keveredésére, azokat a — 3. személyükben — *-ik* ragot mutató igéket,

amelyek 1. vagy 2. személyben az iktelen igék személyragjait veszik fel (vagy fordítva), *-gal megjelöljük. Megjelöljük az ugyanazon igében mutatkozó hangtani (ő-zés, pl. *jöve* — *jövő* stb.) eltéréseket is. Általában a kétes esetekre és az eltérésekre minden esetben felhívjuk a figyelmet.

*

A)

Egyes számú, 1. és 2. személyű igealakok, a bevezetőben jelzett csoportosítás szerint:

Egyes szám első személy

k személyrag

I. Jelentő mód

A. Jelen idő

(A *k* személyrag a zárt magánhangzós végű tőalakhoz járul)

1. *A jelen alakú igealak jelen időt jelöl.*

a) *Változatlan (illetőleg hangzónyújtó—hangzórovidítő) tövű igék:* *bèzellec* 'loquor' 122, 186 | *èmèlec* 'levo' : 170 | *èngèdec* 'cedo' : 7 ~ *èngèdec* 'obedio' : 70 | *gondoloc* 'cogito' : 190 | *gùlòlòc* 'odi' : 237 | (*meg*)*haloc* 'morior' : 132 | *imadoc* 'colo' : 133 | *irgalmazoc* : 'misereor' 207 | *kèrèc* 'postulo' : 47, 'rogo' : 30 | *latoc* 'video' : 103, 232 | *zènuèdec* 'patior' : 207 | *tudoc* 'scio' : 105 | *ìlòc* 'vivo' (!) : 216 | *valloc* 'habeo' : 1 | *valloc* 'confiteor' : 93.

b) *v tövű igék;* tiszta *v* tő (a *k* személyrag a zárt magánhangzós végű *v*-s tőalakhoz járul) : *ìpùòc* 'venio' : 230.

c) *Vegyes tövű igék* (a személyrag a zárt magánhangzóra végződő *-gy*-s tőalakhoz járul) : *vagoc* 'sum' : 1, 4, 5, 7, 26, 29, 46, 47, 57, 64, 78, 132, 160, 161, 162, 167, 174 (3×), 184, 188, 212, 213, 217, 222, 223, 243 (2×), 248 (2×).

2. *A jelen alakú igealak jövő időt jelöl.*

a) *Változatlan (ill. hangzónyújtó—hangzórovidítő) tövű igék:* *adoc* 'dabo' : 78, 153, 223, 230 |, 'appendam' : 44, 'tradam' : 240, *adoc* (*meg*) : 'reddam' : 238, '*aianloc* 'offeram' : 195 | *alloc* 'stabo' : 209 | *bèzellec* 'loquar' : 141 | *bòitòlòc* 'ieiunabo' : 46 | *Likorgatoc* 'stridebo' : 167 | *èngèdec* 'parcam' : 240 ~ *èngèdec* 'ua.' : 249 | *èrèztec* 'mittam' : 148, 159, 165 (2×), 166 (2×), 167, 176 ~ *Èrèztec* 'ua.' : 166 | *fordoloc* 'convertar' : 227, 'revertar' : 228 ; (*meg*)*fordoloc* 'revertar' : 123, 140, 145, 'convertar' : 140 ~ *fordoloc* (*meg*) : 'convertar' : 151 | *gerièztec* 'succendam' : 166 (*egbè*) *gùitòc* 'congregabo' : 160, 214, 244 | (*meg*)*haboreitoc* 'tribulabo' : 215 | *hagoc* 'relinquam' : 72 ;

(*meg*) *hagoc*: 'derelinquam': 218 | *haitoc* 'curvabo': 195 | *hirdètec* 'annuntiabo': 123 | *hozoc* 'adducam': 190; (*még*) *indeitoc* 'commovebo': 221 ~ (*még*) *indeitoc* 'ua.': 223 | *irgalmazoc* 'miserebor': 139, 140, 142, 239 |: *kaiatloc* 'invocabo': 207 | *kèlec* 'occurram': 153; *kèlec* (*fel*) 'consurgam': 174 ~ (*fel*) *kèlec* 'consurgam': 197 | *kèrèsec* 'quaeram': 5 ~ *Kèrèsec* 'ua.' | 242 | (*még*) *latoc* 'visitabo': 214 ~ (*meg*) *latoc* 'ua.': 215 (2×), 239 ~ *latoc* (*még*) 'ua.': 143 | *mōdoc* 'dicam': 14 | *mutatoc* 'ostendam': 197 | *nezec* 'aspiciam': 197 | *ordeitoc* 'ululabo': 189 | (*meg*) *oļoc*: 'interficiam': 219 | *oļoļoc* 'exultabor': 204, 'gaudebo': 212 | *paranzoloc* 'mandabo': 177 ~ *parāzoloc* 'ua.': 176, 177 | *firoc* 'plangam': 189 | *Súuoļtloc* 'sibilabo': 239 | *zedèc* 'colligam': 3 | *tamaztoc* 'suscitabo': 173; (*fel*) *tamaztoc* 'ua.': 241 | *toldoc* 'addam': 139 | *ūloc* 'sedebo': 161 | *vuļtloc* 'clamabo': 82, 157, 207, 208 | (*Meg*) *vèrec* 'percutiam': 241 | (*èl*) *uèztec* 'disperdam': 165, 166, 214, 238 | *vigadoc* 'gaudebor': 204 ~ *vigadoc* 'exultabo': 212.

b) *Hangzótoldó* (—*hangzóvesztő*) *tövű igék*:¹ *zerzec* 'statuam': 78 | (?) *Zozatloc* 'vociferabor': 250, 'clamabo': 208 | (?) (*el*) *tqrlc* 'conteram': 141.

c) *v tövű igék*, — *sz-szel* váltakozó *v tövű igék* (a személyrag a zárt magánhangzóra végződő *sz-es* tőalakhoz járul): *lēzec*: 236. ~ *lezec*: 140, 151, 153, 154 (3×), 229 (2×) | *tēzec* 'faciam': 77 ~ *tēzec* 'ua.': 236 ~ *tezec* 'ua.': 189, 195 | *tezec* 'percutiam': 141 | *vēzec* 'suscipiam': 248 ~ *vezec* 'ua.': 247; (*èl*) *uezec* 'auferam': 141 ~ (*èl*) *uezec* 'ua.': 194, 243 | *vīzec* 'inducam': 176.

d) *Vegyes tövű igék*: *mégéc* 'pergam': 2 ~ *megec* 'ibo': 183; (*altal*) *megec* 'pertransibo': 171; (*bè*) *mégéc* 'ingrediar': 46 ~ *megec* (*bè*) 'ua.': 151; *mèhètec* (*bè*) 'intrare potero': 46; (*èl*) *mégéc* 'vadam': 3 ~ (*èl*) *megec* 'ua.': 145, 189, 237 ~ (*Èl*) *mégéc* 'ua.': 26 ~ (*Èl*) *megec* 'ua.': 140 (2×); (*Fel*) *megec* 'ascendam': 150; (*ki*) *mégéc* 'excām': 23.

3. *A jelen alakú igealak jelentése kéte's*

a) *Változatlan* (ill. *hangzónyújtó—hangzórövidítő*) *tövű igék*: (*egbè*) *gūitloc* 'congregans': 214 | *iaroc* 'gradiens': 170 | *vuļtloc* '—': 205 | *tèremtec* 'creans': 170 | *zènuèdec* 'patiens': 205.

b) *v-tövű igék*; *sz-szel* bővülő *v tő*: *tezec* 'formans': 170.

B) Elbeszélő múlt

(A személyragot megelőző *-á*, *-é* időjel a mássalhangzós végű tőalakhoz járul.)

a) *Változatlan* (ill. *hangzónyújtó—hangzórövidítő*) *tövű igék*: *akarèc*: 59 ~ *akarec*: 115 | (*fel*) *allec*: 122 | (*még*) *bètègolèc*: 118 | *Erèztec* 'misi': 170; (*èl*) *èrèztec* 'dimisi': 236 | (*meg*) *èrøtlènolèc*: 122 | *èsec* 'plui': 169 (2×) |

¹ Azokat az igéket, amelyek a mai nyelvben hangzótoldó (vagy hangzóvesztő) tövűek, de a kódexben nem fordulnak elő teljes paradigmájukban, kérdőjellel megjelölve soroltuk ebbe a csoportba.

fèlec 'timui': 61 | *fèlèlec* 'respondi': 231 (2×), 232, 233 | (*meg*)*fordolec*: 232, 233 | *futec* (èl): 26 ~ (èl)*futéc*: 28 | *hallec*: 117 | (*meg*) [*yéd*]*yèdec* 'territus sum': 144 | *iutec*: 106 | *latec*: 104, 116, 122, 128, 145, 229 (2×), 232 (2×), 233 ~ *Latec*: 92, 225, 231 | *maradec*: 123 | *mètec* (*ki*): 'succidi': 240 | *mondec*: 106, 119, 123, 128, 173, 174, 185, 191, 229 (2×), 231 (2×), 232 (3×), 233, 240, 241, 243 ~ *Mondec*: 217 ~ *mōdec*: 123, 174, 175, 228, 231 (2×), 232, 233 | *zolec*: 123 | *vallec*: 119. —

b) *Hangzóvesztő és hangzótoldó tövű igék* (Az időjel a mássalhangzós végű csonka tőhöz járul): *vèztègtec* 'tacui': 123. —

c) *v tövű igék*; tiszta *v* tő: (A személyrag az abszolút tőben *v*-t mutató igealakhoz járul): *Iquec*: 123; — *sz-szel* váltakozó *v* tő (a személyrag a zárt magánhangzós tőhöz járul): *uok*: 240. —

d) *Vegyes tövű igék*: (a személyrag az abszolút tőben *-n*-t, ill. *-l*-t mutató igealakhoz járul): *mènek* (*ki*): 2 | *valek*: 104, 122.

C) Összetett múlt I. (folyamatos múlt)

a) *Változatlan tövű igék*: *alloc vala*; 117; *allocvala*: 123 | *kèrèsec vala*: 115 | *nezecvala*: 113 (2×). —

b) *v tövű igék*; *sz-szel* és *d*-vel bővülő *v* tő: **fekzecvala*: 122.

D) -nd jeles jövő idő

(A személyrag a nyílt tővéghangzós relatív tőhöz, az időjel a nyílt tőhangzós abszolút tőhöz járul)

a) *Változatlan tövű ige*: *vlèndec*: 197. —

b) *Vegyes tövű ige*: (èl)*menèndèc*: 149.

II. Feltételes mód

Jelen idő

a) *Változatlan tövű igék*

a) (Az időjel előtti tő nyílt véghangzós): *bèzellèneg* 'loquerer': 119 | (*meg*) *feitèneg* 'dissolverem': 241. —

β) (az időjel előtti tő az alapalakbeli — mássalhangzós — tő): *foghatnec*: 1 | (èl)*futnec*: 186 | *ymadnéc*: 61 | *lèlnéc* 'invenirem': 3 | *parālolnec*: 59 | (*még*)*zabadolhatnéc*: 73 | *zolnec*: 120 | *zvlhètnéc* 'possem parere': 1. —

b) *Vegyes tövű igék*: (Az időjel az *-n*, ill. *-l* hangot mutató igealakhöz járul): (*ki*) *mennec* 'egrederer': 123 | *volnec*: 61, 116, 186, 191.

III. Felszólitó mód

(A személyrag a nyílt véghangzós igetőhöz járul.)

A) Jelen idő

a) *Változatlan tövű igék:* *aianlac* 'offeram': 195 | *eggèsplèc:* 4 | *èngèggèc* 'parcam': 187 | *fèllèlèc* 'respondeam': 209 | *fuffac:* 183 | (*egbè*) *gùhèc* 'congregem': 217—8, 'colligam': 218 | *hallak(még)* 'morior': 2 | (*meg*)*itellèc* 'iudicem': 161 | *kèrèffèc* 'conquiram': 72, 'quaeram': 202 | *mōgac* 'dicam': 212; (*èllènè*) *mōgac* 'contradicam': 29 | *parāzollac* 'iubeam': 54 | (*még*): *zabadollac:* 72 | (*még*)*uèriec* 'percutiam': 250. —

b) *v tövű igék;* tiszta *v tő:* *ioyec:* 250 | *vyuyac* 'proelier': 123; — *sz-szel bővülő v tő:* *legèc:* 78 | *tegèc* 'faciam': 145 (2×), 236. —

c) *Vegyes tövű igék:* (*èl*)*mènèc* 'abeam': 2; (*fel*)*meñnèc* 'ascendam': 212.

m személyrag

I. Jelentő mód

A) Jelen idő

(A személyrag a zárt magánhangzós végű tőalakhoz járul.)

1. *A jelen alakú igealak jelen időt jelöl.*

a) *Változatlan (ill. hangzónyújtó—hangzórövidítő) tövű igék:* *egèdezem* 'uror': 207 | (*meg*)*fogatkozom* 'exanimor': 207 | *getrèttètem* 'crucior': 207 | *tartozom* 'debeo': 7. —

b) *v tövű igék;* *sz-szel és d-vel bővülő v tő:* *haragozom* 'irascor': 187, 288.

2. *A jelen alakú igealak jövő időt jelöl:*

a) *Változatlan (ill. hangzónyújtó—hangzórövidítő) tövű igék:* *aldozō* 'immolabo': 185 | (*még*)*dizouplètè* 'glorificabor': 222 | *èmlèkezè* 'recor-dabitur' (!): 141 | (*èl*) *fèlèdkezè* 'obliviscar': 143 | *èlènèm* 'apparebo': 72 | *lakozom* 'morabor': 2; 'habitabo': 230 (2×), 235, 'habitabunt' (!): 236 | *ügèkezem* 'contemplabor': 209.

b) *v tövű igék;* *sz-szel váltakozó v tő* (a személyrag a zárt véghangzós — *sz-es* tőalakhoz járul): *èzèm* 'manducabor': 29 | *izō* 'bibam': 30.

B) Elbeszélő múlt

a) *Változatlan tövű igék:* (*meg*)*èlemedem:* 'convalui': 123 | (*le*) *èsem* 'corrui': 117 | (*meg*) *lelètezem* 'langui': 118 | (*Meg*)*tprèttètem* 'destructi sumus' (!): 248 | *Vepem* 'accessi': 115.

C) *Múlt idő*

(A személyrag a nyílt magánhangzós relatív tőhöz járul.)

a) *Változatlan (ill. hangzónyújtó—hangzórövidítő) tövű igék.* a) Az igező az időjel előtt zárt véghangzót mutat: *artottā*: 27 | *bézelttēm*: 152 | *érez-tettēm*: 'misi': 160 | *kézeitettēm*: 47 ~ *kézeitettē*: 47 | (*le*)*zallottam*: 185 | (*fel*)-*tamaztottam*: 167 | (*El*)*vetettē*: 185. — β) Az igező az időjel előtt mássalhangzós végű: *attam*: 70, 77, 78; *adattattam*: 107 | *akartā*: 27, 145 | *alkottam*: 98 | (*meg*)*berlettēm*: 241 | *bűnhöttēm*: 152, 197 | *laptattam*(*mg*): 243 | (*még*)-*emlékéztēm*: 57 ~ (*meg*)*emlékéztē*: 185 | *éreztettem* 'sum missus': 122 ~ *éreztettem* 'missa sum': 28 | *éftēm*: 169, (*le*) *éftēm*: 197 | *feltēm*: 204, 211 | *fogattā*: 186 | (*meg*)*fogatkoztā*: 1 | (*Még*)*fordoltam*: 235 | *gondoltam*: 29 | *hagattattam* (*meg*): 82 (2×) | *Hallottam*: 108 | *hasonlattattam*: 152 | (*ki*) *hoz-tam*: 167—8; *hozattattā*: 63 | (*még*)*yéttem*: 204 | *irgalmaztam*: 236 | *kiaittottā*: 185 | *kénéttettēm* (*meg*): 121 | *lattam*: 105 | *léttem*: 4, 47, 49, 51 ~ *lettēm*: 152 | *paranlottam*: 227 ~ *parālottam*: 3 | *raktam*: 106 | *zolhattā*: 23 | (*bè*)*tőttem*: 192 | *vuoltottē*: 185.

b) *Hangzóvesztő—hangzótoldó tövű igék*: *hailottā*: 151 | *zerzettēm*: 23 ~ *zerzettēm*: 98.

c) *v tövű igék* (az időjel a magánhangzós tőhöz járul): *tiszta v tő*: *ióttēm*: 120, 121, 122, 123; — *sz-szel* váltakozó *v tő*: *óttēm*: 63, 121 | *löttēm*: 152, 196 | *töttēm*: 112, 195; — *sz-szel* és *d*-vel váltakozó *v tő* (az időjel a *d*-t mutató tőhöz járul): *è/köttēm*: 78 | *haraguttam*: 228, 235.

d) *Vegyes tövű igék*: *mèntem*: 150 | *voltam*: 195.

D) *Összetett múlt I. (folyamatos múlt)*

a) *Változatlan tövű igék*: *ludalkodom vala*: 118 | *gazolkodom vala*: 121 | (*meg*)*haborodom vala*: 116.

E) *Összetett múlt II. (befejezett múlt)*: *lattā vala*: 157, 120 | (*meg*) *tízteitottam vala*: 162.

F) *-nd jeles jövő idő.*

(A személyragot megelőző időjel a nyílt véghangzós tőhöz, a személyrag a zárt magánhangzós végű relatív tőalakhoz járul):

a) *Változatlan tövű igék*: *éltététéndēm*: 73.

II. *Feltételes mód*A) *Jelen idő*

(A személyragot megelőző módjel a mássalhangzós végű tőalakhoz):

a) *Változatlan tövű igék*: *imadkoznā*: 120.

B) Múlt idő

Változatlan tövű igék: *eméltém volna*: 27 | *(fel)koltém volna*: 118.

III. Felszólitó mód

A) Jelen idő

(A személyrag a nyílt magánhangzós végű relatív tőhöz járul):

a) *Változatlan tövű igék: moſgam (meg)*: 130. —

b) *v* tövű igék; *sz*-szel és *d*-vel váltakozó *v* tő: *(meg)núgoggam*: 212.

B) Múlt idő

a) *Változatlan tövű ige: lattam legec*: 92.

Egyes szám második személy

sz személyrag

I. Jelentő mód

A) Jelen idő

1. *A jelen alakú igealak jelen időt jelöl.*

a) *Változatlan (ill. hangzónyújtó—hangzórövidítő) tövű igék.* a) A személyrag a nyílt magánhangzós tőalakhoz járul: *alaitaz* 'putas': 54 | *kèrdèz* 'quaeris': 93 ~ *kèrdez* 'ua.': 68 | *mondaz* 'dicens': 180 | *zolaz* 'loqueris': 64 | *vallaz* 'habes': 64, 73, 136 | *(èl)uèztèz* 'perdis': 68. — β) A személyrag a mássalhangzós tőalakhoz járul: *akarz* 'vis': 47, 49, 54, 68, 69 | *beſo(L)z* 'colis': 112 | *èſmérz* 'nosti': 132 ~ *efmérz* 'ua.': 61 | *euāgelizalz* 'evangelizas': 164 | *foġaé* 'polliceris': 44 | *kèrz* 'petis': 47, 'postulas': 54 ~ *kerz* 'postulas': 47, 207 | *laé* 'vides': 174, 175, 231, 232 ~ *lac* 'ua.': 174 | *magarazhaé* 'possis interpretari': 108 | *(meg)odhac* 'possis dissolvere': 108 | *parāzolz* 'iubes': 3, 'praecipis': 28 | *zolgalz* 'servis': 112 | *(mèg)torz* 'conteris': 24 | *èlz* 'sedes': 101.

b) *Hangzóvesztő—hangzótolzó igék* (A személyrag a nyílt végű tőalakhoz járul): *vèztèglèz* 'taces': 207, 208, 209.

c) *v* tövű ige; tiszta *v* tő (A személyrag a zárt végű tőalakhoz járul): *ioz* 'venis': 26.

2. *A jelen alakú igealak jövő időt jelöl.*

a) *Változatlan (ill. hangzónyújtó—hangzórövidítő) tövű igék.* — a) A személyrag a nyílt végű tőalakhoz járul: *allaz* 'stabis': 181 | *zabadeitaz (mèg)* 'salvabis': 196, 205, 208 | *vallaz* 'habebis': 108. — β) A személyrag a mássalhangzós tőalakhoz járul: *aé* 'dabis': 149 | *alhaé* 'poteris ei

'resistere': 49 | *arac* 'metes': 196 | *élz* 'vives': 243; *élhèc* 'respirabis': 17 | *felz* 'timebis': 217, 218 | (*meg*)*fogatkoztaé* 'obstupefacies': 212 | *haáz* (*fel*) 'ascendes': 83 | *halz*(*még*) 'interibis': 16 ~ *halz*(*még*) 'morieris': 64 ~ *halz* (*még*) 'morieris': 175 | *halgaé* (*még*) 'exaudies': 208 | *kerz* 'quares': 202 | *nezhèc* 'respicere non poteris': 209 | *nomz* 'calcabis': 196 (2×) | *orolz* 'laetaberis': 181 | (*meg*)*rezegolz* 'inebriaberis': 202 | *zabadolz* (*meg*) 'liberaberis': 193 | (*meg*)*torz* 'comminues': 193 | *vtalz* 'despicies': 181 (2×) | *vèc* 'seminabis': 196.

b) *v tövű ige*; tiszta *v* *tő* (a személyrag a magánhangzós tóalakhoz járul): *ioz* 'venies': 193, 233.

3. *A jelen alakú igealak funkciója kétes.*

a) *Változatlan tövű igék.* — α) A személyrag a nyílt magánhangzós tőhöz járul: *vallaz* 'habens': 69. — β) A személyrag a mássalhangzós tőhöz járul: *fordolz* 'converteris': 152 | *halgaé* (*még*) '—': 205.

B) *Összetett múlt I. (folyamatos múlt) tué vala:* 40.

C) *-nd jelű jövő idő*

(A személyrag a nyílt véghangzós relatív, a módjel a nyílt véghangzós abszolút tóalakhoz járul.)

a) *Változatlan tövű igék:* *akarandaz:* 130 | *allādz:* 26 | *iarandaz:* 230 | *lèlèndèz:* 46 ~ *lelèndèz:* 134 | *mondandaz:* 6 | *parāzolandaz:* 5 | (*meg*)*zabadeitandaz:* 196.

b) *Hangzóvesztő és hangzótoldó igék:* *zèrzèndèz:* 61 | *vèztèglèndèz:* 46.

c) *v tövű igék;* tiszta *v* *tő*: (*bè*)*iquèndèz:* 134.

d) *Vegyes tövű igék:* *menèndèz:* 2.

l személyrag

I. *Jelentő mód*

A) *Jelen idő*

(A személyrag a zárt véghangzós tóalakhoz járul.)

1. *A jelen alakú igealak jelen időt jelöl.*

a) *Változatlan (ill. hangzónyújtó—hangzórövidítő) tövű igék:* *bankodol* 'doles': 187 | *èmeztètel* (*még*) 'contraheris': 193 | *èngèztèltètel* 'subiaceas': 17 | (*bè*)*fedèzèl* (!) 'operiris': 6 | *lakozol* 'habitas': 190, 229 | *nomoreitalol* (*még*) 'deprimeris': 184.

b) *v tövű ige;* *sz-szel* és *d*-vel váltakozó *v* *tő* (a személyrag a zárt véghangzós, *sz*-es tóalakhoz járul): *haragozol* 'irascaris': 187 (2×).

2. A jelen alakú igealak jövő időt jelöl.

a) Változatlan (ill. hangzónyújtó—hangzórovidítő) tövű igék: *allap* 'stabis': 129 | *elegedel* (meg) 'saturaberis': 196 | (fel) *èllet* 'ascendes': 211 | *èrèztètel* (ki) 'emitteris': 181 | (lè) *èfél* 'cades': 17, 49 ~ (le) *èfel* 'corrues': 142 | *è'mèrtètel* (meg) 'cognosceris': 204 | *galasztatol* 'confunderis': 218 | *kènèttètel* (meg) 'ungueris': 196 | *lakozol* 'habitabis': 193 | (meg) *puzteitatol* 'vastaberis': 193 | *ruhaztatol* 'vestieris': 108 | *tar/alkodol* 'sociaberis': 17 | *toldatol* 'adiicies': 218.

b) *v* tövű igék; sz-szel váltakozó *v* tő (a személyrag a zárt véghangzós sz-es tőalakhoz járul): *ezel* 'comedes': 106 | *izol* 'bibes': 196; — sz-szel és *d*-vel váltakozó *v* tő: (meg) *núgozol* 'requiesces': 129.

B) Elbeszélő múlt

a) Változatlan (ill. hangzónyújtó—hangzórovidítő) tövű igék: *adal*: 23 | (meg) *batoreital*: 123 | *èmèlkedel* (fel): 'elevatus es': 109 | *hazudal*: 132, 133 | *kèzdel* 'coepisti': 94 | *m̀v̀uèlkèdèl* 'egisti': 6 | *nèzèl* 'aspexisti': 24 | *vètel*: 97. —

b) *v* tövű igék; sz-szel és *d*-vel váltakozó *v* tő: *haruggal*... (meg) 'iratus es': 211.

c) *Vegyes tövű ige*: *valal*: 181.

C) Múlt idő

a) Változatlan (ill. hangzónyújtó—hangzórovidítő) tövű igék. a) Az időjel a zárt magánhangzós végű tőalakhoz járul: *bèzellèttèl*: 4, 49 ~ *bèzellèttèl*: 23 ~ *bèzellèttèl*: 49 ~ *bèzellèttèl*: 62, 77 (2×), 78 ~ *bèzellèttèl*: 100, 211, 243 | (èl) *èrèztèttèl* 'dimisisti': 83 | (me) *j* *foztottal*: 210 | (èl) *himèttèl*: 76 | *kèzdetttèl*: 49 | *mondottal*: 212 ~ *m̀d̀ottal*: 153 | *fègèlletttèl*: 32 | (meg) *uallottal*: 61. —
 β) Az időjel a mássalhangzós tőalakhoz (alapalakhoz) járul: *adtal*: 32 ~ *attal*: 62, 94, 99 | *akartal*: 24 | *eggèfolttèl*: 5 | *èttèttèttèl*: 63 | (fel) *èmèttèl*: 98 (2×) | (meg) *èmèlkezèttèl*: 136 | *èngèttèl*: 32 | (le) *èftèl*: 154 | (èl) *fèlèdkezèttèl*: 143 | *futtal*: 4 | *gondottal*: 210 | (meg) *galasztattal*: 150 | *hoztal*: 29, 99 (2×) | *iartal*: 196 | *kèfèrtèttèl* 'tentaveris' 69 | *k̀p̀uèttèl*: 5 | *lattal*: 118 | *lèttèl*: 26 ~ *lèttèl*: 30 | *mun-kalkottal*: 187 | *mutattal*: 205, 208 | *m̀v̀uèlkèttèl*: 35 | *paràloltal*: 27, 78 | (èl) *paraznalkottal*: 148 | *pphetattal*: 16 | (meg) *puzteitattal*: 202 | *zèdèjèttèl*: 4 | *zèrèttèl*: 35, 246, 247 | *tortèl*: 218 | *tuttal*: 35 | *vèttèl* (meg): 210 | (meg) *vi'jaztattal*: 4.

b) *Hangzótoldó- és hangzóvesztő tövű igék* (az időjel a zárt véghangzós tőalakhoz járul): *zerzettèl*: 97, 111.

c) *v* tövű igék (az időjel a zárt véghangzós tőalakhoz járul); tiszta *v* tő: *ìpttèl*: 4, 27, 46; — sz-szel váltakozó *v* tő: *ittal*: 181 | *lòttèl*: 24, 70, 217 | *tòttèl*: 3, 20, 62, 76, 78, 99 (3×), 120, 181, 184, 185, 212 | *Vèttèl*: 185; (ki)

uèttèl: 119 ; — *sz-szel* és *d*-vel váltakozó *v* tő (az időjel a *d*-s tőalakhoz járul) :
è/kottèl: 198 | (*még*)*haraguttal*: 228.

d) Vegyes tövű ige (az időjel az *-n*-re végződő tőalakhoz járul) : (*ki*)
mentèl: 212.

D) Összetett múlt I. (folyamatos múlt)

a) *Változatlan tövű ige: művelkedeluala*: 132.

E) Összetett múlt II. (befejezett múlt)

A) *Változatlan tövű ige: parāzoltaluala*: 99.

F) -nd jelű jövő idő

a) *Változatlan tövű igék: bèleendezkedèndel*: 143 | *lakozādal*: 2 | (*fel*)-
magaztatandol: 180 | *zomiohozandol*: 3.

b) *v* tövű igék; *sz-szel* és *d*-vel váltakozó *v* tő: (*még*)*haragandol*: 211.

II. Feltételes mód

A) Jelen idő

a) *Változatlan tövű igék.* — a) A módjel a nyílt véghangzós tőhöz járul : *allanal*: 181 | *zallanal*: 26 | β) A módjel a mássalhangzós tőalakhoz járul : *fègnel*: 209 | *ièlènèl*(*m̄g*) 'parareris': 46 | *meltolnal*: 3.

B) Múlt idő

a) *Változatlan tövű igék: vèztègtèlvolna*: 180.

III. Felszólító mód

(A személyrag a nyílt véghangzós relatív igetőhöz járul)

A) Jelen idő

a) *Változatlan tövű igék: lankoggal*: 193 | *batoroggal*(*m̄g*): 223 (2×) ;
Batoroggal (*még*): 123 ~ *batoroggal*(*még*): 223 | *èhneitèl*(*fél*) (*még*): 210 |
èttèttèl(*fél*): 7, 11 ~ *èttèttèl*(*fél*): 143 | *èllènkèggèl*: 2 | *èmlèkezièl*: 173 ; *èmlèkézièl*
(*még*): 63 ~ *èmlèkezièl* (*még*): 211 ~ *èmlèkezièl*(*még*): 195 ~ *Èmlèkézièl*
(*még*): 62 ~ *Èmlèkezièl* (*még*): 178 ~ *Èmlèkézièl*(*m̄g*): 25 | *èngèztèttèl*(*fél*-
(*még*): 120 | *èròkòggèl*: 193 | (*egbè*) *gùlèkezièl*: 203 | (*ki*)*irta*(*fél*): 17 | *kènèl*(*fél*-
(*még*): 5 | *ke*(*fél*): 120 | *mo*(*fél*)(*még*): 5 | *nayia*(*koggal*): 18 | *òlto*(*zièl*): 5 | *òriz*-
kèggèl: 49 | *paraznalkoggal*: 142 | *rèmenkeggèl*: 152 | *zèrkeggèl*: 130 | *vèpièl*:
64 | *vètèkeggèl*: 195 | *vetkezièl*: 143.

b) *v tövű igék*; sz-szel váltakozó *v tő*: *égél*: 4, 30 ~ *egél*: 113, 174 | *igal*: 3, 30 ~ *Iga(l)*: 210; — sz-szel és *d*-vel váltakozó *v tő*: *Nuógoggal*: 6; *nuógoggal (meg)*: 174.

c) *Vegyes tövű igék*: (?) *meñ èl*: 3, 186 ~ (?) *mē el*: 2 ~ (?) *mēnèl*: 3 ~ (?) *meñnèl*: 128, 183 ~ (?) *Meñnèl*: 3, 29, 46, 128, 174 ~ (?) *Meñ èl*: 139, 142.

B) J ü v ő i d ő

a) *v tövű ige*; tiszta *v tő*: *iopttèl lég*: 27.

Ø személyrag

I. Jelentő mód

A) Jelen idő

1. *A jelen alakú igealak jelen időt jelöl*:

a) *Vegyes tövű igék*: *vag* 5 (3×), 7, 20, 23, 24, 25, 27, 36, 46, 61, 62 (2×), 64, 69, 77, 95 (2×), 99 (2×), 100, 101 (5×), 108, 121, 131, 135, 136, 152 (2×), 180, 182, 184, 187, 202, 243 (2×) ~ *vagy*: 200.

II. Felszólító mód

A) Jelen idő

a) *Változatlan (ill. hangzónyújtó—hangzórövidítő) tövű igék*: *ag*: 25, 62 (2×), 77, 100, 135 ~ *Ag*: 21, 149, 153; *ag (èl)*: 100 | *akary*: 5, 27, 69, 223 ~ *akaryh*: 64, 235 ~ *akarih*: 71, 122, 123, 148 (2×), 159, 218 | *alkos*: 139, 233 | *dizery*: 218 | *èbrèg(fel)*: 211 | *èngèg*: 130, 159 ~ *Èngèg*: 159 | *èngèz-tè'l*: 10 | *fús (!)*: 174 ~ *Fus*: 229; *fus (èl)*: 229 | *galazy (meg)*: 100 | *gòh (egbè)*: 46 | *ha'l*: 7 | *halgaf (még)*: 77 ~ *halgas (még)*: 120 ~ *halgaf(mg)*: 25 ~ *Halgas (meg)*: 120 | *hirdès*: 175 | *ymag*: 23 | *irgalmazih*: 20 | *Iary*: 81 | *kefèrL (meg)*: 91 | *kòrL (fel)*: 243 | *las*: 209 | *mēL (még)*: 76—7 ~ *mēL(még)*: 63 | *mèreh*: 203 | *mong*: 227 ~ *mōg*: 48 | *nèzy*: 30 ~ *nezih*: 84 ~ *Nèzyh*: 77 | *Ordeh*: 240 | *orizhy*: 152 | *orç'l*: 218 | *ParāLo'l*: 48 | *šègèh*: 24 ~ *šègeh*: 23; *šègè'l*: 62 | *Siès*: 49 | *Syry*: 157 | *zabadoch(még)*: 63 ~ *zabadoch (meg)*: 100 ~ *zabadèch (még)*: 63 | *zèrès*: 142 | *(meg) zomoreh*: 132 | *tarL*: 203 | *tug*: 153 | *vuòrL*: 228 ~ *VuòrL*: 228 | *vary*: 142; *vary (még)*: 217 | *Vèztègy*: 173 | *vès*: 145 ~ *Vès*: 19 | *viqag*: 218 ~ *vigag*: 159, 230, 238.

b) *Hangzóvesztő—hangzótoldó tövű ige*: *teuelgy*: 134.

c) *v tövű igék*; tiszta *v tő*: *ioy*: 4, 5, 11, 47 ~ *Ioy*: 132; — sz-szel váltakozó *v tő*: *lég*: 27, 61, 70 ~ *leg*: 81, 83, 123, 142, 173 | *tég*: 49 ~ *teg*: 44,

91, 100 | *vég*: 4 ~ *veg*: 139, 154, 233 (2×), ~ *Veg*: 138; (*èl*)*ueg*: 154 | *Vig*(*bè*): 94; — *sz-szel* és *d*-vel váltakozó *v* tő: *alog*: 6 | *fèkég*: 5.

d) *Vegyes tövű igék*: *mèn*: 3 ~ *Men*: 23, 174; *men*(*bè*): 203; *Men*(*fel*): 164; *mē*(*ki*): 5.

Ø személyrag (alakilag 3. személyű, értelem szerint 2. személyű igealak).

I. Jelentő módú igealak. — (A jelentő módú igealak jelentő értelmű)

A) Jelen idő

1. A jelen alakú igealak jelen időt jelöl

a) *Változatlan tövű igék*: (*még*)*alaz* 'humilias': 18 | *bèzel* 'loqueris': 233 | *nez* 'intueris': 101, 'respicis': 209.

b) *v* tövű igék; — *sz-szel* bővülő *v* tő: (*èl*)*uez* 'aufers': 197.

c) *Vegyes tövű igék*: *még* 'vadis': 26 ~ *meg* 'ua.': 184, 229.

2. A jelen alakú igealak jövő időt jelöl.

a) *Változatlan tövű igék*: *hal* 'audies': 207 | *irgalmaz*: 'misereberis': 154, 228 | *phetal* 'prophetabis': 174, 175 | (*èl*)*uez* 'peribis': 181 ~ *vèz* (*èl*) 'ua.': 203. —

b) *v* tövű igék; *sz-szel* bővülő *v* tő: *lèz* 'eris': 26 ~ *lez* 'ua.': 28, 35, 108, 202, 210 | *tez* 'facies': 208, 209.

c) *Vegyes tövű igék*: *meg* 'ibis': 48; *meg*(*be*): 'ingredieris': 181 ~ (*bè*)*meg* 'venies': 233; (*ki*) *meg* 'egredieris': 193.

II. Jelentő módú igealak. — (Az igealak felszólító módot jelöl.)

a) *Változatlan tövű igék*: *al* 'sta': 84; *al* (*fel*): 122 | *bèzèl* 'loquere': 63 ~ *bèzel* 'ua.': 229 ~ *Bèzel* 'ua.': 223, 224, 234 | *el* 'vive': 92, 97, 108, 112 | *Fèlèl*: 'responde': 195 | *fordol* 'convertere': 154; *Fordol* (*meg*): 'ua.': 81 | (*meg*)...*hag* 'permittas': 49 | *kel*(*fel*) 'surge': 211 ~ *Kèl* (*fel*) 'surge': 193 ~ *Kèl*(*fel*) 'surge': 113, 183, 184, 186, 195; 'exsurge': 84 | *orol* 'laetare': 159, 'laeteris': 197, 'exulta': 238 ~ *Orol* 'lauda': 230 | *pdikal* 'praedica': 183 | *phetal* 'phropheta': 174, 'prophetes': 174 | *fokafol* (*még*) 'multiplicare': 203 | *zal*(*le*) 'descende': 5 | *Zol* 'loquere': 123 | *Tokol*(*még*) 'confirma': 30 ~ *tokol*(*még*) 'ua.': 30 | *ól* 'sede': 6; *ól*(*le*) 'sede': 132 | *val* 'habeas' 218.

b) *Hangzótoldó—hangzóvesztő tövű igék*: *Lepel* 'tritura': 193 | *enekel* 'iubila': 218 | *Haiol* 'declina': 6.